

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Partanen, Petra

Title: Ristiinpölyttymisiä

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © 2023 Therapeia-säätiö

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Partanen, P. (2023). Ristiinpölyttymisiä. *Psykoterapia*, 42(4), 333-337.

Petra Partanen

Ristiinpölyttymisiä

Ihanus, Juhani (2023). Avauksia psykoterapioihin, psykoanalyytiin ja kertomuksiin. Espoo: Prometheus.

Harry Potter -saagan ensimmäinen osa ilmestyi, kun olin 12-vuotias, ja englanninopettajani innostamana luin sen ja lopulta kaikki muutkin osat alkukielellä. Siihen aikaan englantia, joka ei ollut vielä lyönyt läpi internetin äidinkielenä, oli vain yksi vieras kieli muiden joukossa, ja kaverit ihmettelivät: "Siis ymmärrätkö sä ihan oikeasti jokaisen sanan? Eikö ole aika työlästä katsoa koko ajan sanakirjaa?" En tajunnut yhtään, mistä he puhuivat. En tietenkään ymmärtänyt jokaista sanaa. En tietenkään käyttänyt sanakirjaa. Silti merkitys, yhteys ja arvo olivat minulle täysin selvät, ja tuo esiteinin hurmoksellinen ensi-immerio vieraskieliseen kirjallisuuteen kertoo minulle edelleen jotakin olennaista kirjallisen kohtaamisen anatomiasta.

Tuota kokemusta huomaan ajattelevani myös nyt vuosikymmenten jälkeen, kun luen kulttuuripsykologi, aate- ja oppihistorioitsija, dosentti Juhani Ihanuksen kokoomateosta *Avauksia psykoterapioihin, psykoanalyytiin ja kertomuksiin*. Vaikka psykoterapia-alan ymmärrykseni rajautuu kirjallisuusterapia-alan koulutukseeni ja kirjoittajan tietämys aihepiireistään ylittää oman kyykkyyteni tavalla, joka on rinnastettavissa kokonaan toisen kielen hallintaan, yhteys syntyy. Vavahduttava, syvälinen yhteys, jonka rinnalla tietämykseni pinnallisuus tuntuu täysin toisarvoiselta.

Ihanuksen aiemmin toisaalla julkaistuista kirjoituksista rakentuva *Avauksia* on nimensä

mukaisesti kiehtovan moniaineksinen sukellus psykoanalyytiin, psykoterapiakentän sekä kirjallisuuden ja sen terapeuttisen käytön maailmaan: niiden historiallisiin vaiheisiin, jännitteisiin, uudistuksiin ja mahdollisuuksiin. Teos on jaettu kolmeen osaan, joista ensimmäinen koostuu *Psykoterapia*-lehden pääkirjoituksista, toinen alan kirjallisuutta koskevista kirja-arvioista ja kolmas eri alojen huippuammattilaisten haastatteluista.

Kirjoituksia on kaikkiaan neljän vuosikymmenen ajalta, ja vaikka hajaannuksen uhka kaiken aikaa liikkuu vetten päällä ja toisinaan myös toteutuu, lopputulos on lähtökohtaansa nähden yllättävän yhtenäinen. Moniaineksisen pintarakenteen alta kuoriutuvat esiin kirjoittajan mittavan elämäntyön tärkeimmät perustukset: inhimillinen kohtaaminen, oppialojen kohtauttaminen ja kaikkia elämänalueita koskeva pysyvästi kysyvä asenne.

Dialoginen tila

Elämää on verrattu vankitorniin, josta jokaiselle aukeaa ikkuna vain yhteen suuntaan – ja kirjallisuutta voimaan, joka voi avata pääsyn tornin ympäri, kurkistamaan muistakin ikkunoista. *Avauksia*-teoksen ensimmäinen, *Psykoterapia*-lehden vuosien 2011–2022 pääkirjoituksista koostuva osa toimii rakenteeltaan juuri tämän logiikan mukaan. Lukijalle avataan valtava määrä toisistaan irrallisilta tuntuvia ikkunoita,

joiden takaa alkaa kuitenkin hahmottua yhtenäinen maisema.

Omimmillaan Ihanus on oman oppialansa rajapinnoilla ja marginaaleissa, mikä eräänlaista valtapositiota edustavissa pääkirjoituksissa on lähtökohtaisesti kiinnostava asetelma. Alkupisteenä läpi teoksen kantavalle toisinajattelun traditiolle toimii teoksen toinen teksti, ”Kohti keskustelemaa psykoanalyysia”, joka kiihottoman järkähtämättömästi purkaa pohjan opilliseen puhtauteensa hirttäytyneen, kaikista ulkoisista vaikutteista kieltäytyvän introspektiivisen psykoanalyttisen tradition alta. Erityisen herkullisesti, ikään kuin psykoanalyttisesta sessiosta käsin, kuvataan psykoanalyttikkojen omia muutosvistarinnan muotoja: syrjään vetäytymistä, tunteiden eristämistä ja pettymysten kätkemistä ylimielisyyteen.

Ensimmäisen osion tekstejä sitoo yhteen myös voimakas tieteiden ja oppialojen jatkuva uudistumista ja keskinäistä vaikutteiden jakamista korostava eetos. ”Paradigmoja vai miniteorioita” -tekstissä luodaan läpileikkaava katse psykoterapiaparadigmojen historialliseen muutokseen, ja kehityskulkujen kautta pohditaan paradigman ylitysten merkitystä absoluuttisiksi luultujen totuuksien sosiaalisessa suhteellistamisessa. ”Mitä kuuluu ihmiskuvien läpi” muistuttaa, että maailmankuvat ja ihmiskuvat saavat muutos- ja kasvuvoimaa keskenään ristiriitaisten tulkintojen välisistä vuoropuheluista.

Kriittinen suhde oman alan jumeihin ja toisaalta toive avautumisesta maailmalle kietoutuvat yhteen myös muissa teksteissä. ”Vapaissa assosiaatioissa” Ihanus peräänkuuluttaa paluuta pikaratkaisujen ajasta psykoterapian perinteeseen vapaiden miellehytymien maailmaan. ”Oivalluksissa” hän toteaa, että ”psykoterapian kehityksessä on kestänyt kauan luopua potilaiden objektivoinnista ja heidän puutteidensa ja rajoitustensa nimeämisestä ja sisäistää, että muuttuvat oivallukset saavat alkunsa myötäelävästä suhteissaolosta ja yhteisestä ymmärtämisyrityksestä”. ”Vastustuksissa” Ihanus kirjoittaa, että myös analyttikolla ”on

takertumansa, totumuksensa ja toistonsa”, ja kiinnittää huomiota siihen, kuinka tarpeettoman potilaskeskeistä vistarinnan tarkastelu on psykoanalyttisessä teoriassa ja käytännössä ollut.

Juuri tämä analysoitavasta analysoijaan kääntyvä katse on Ihanuksen teoksen riemastuttavin, riennaavin ja kulttuurihistoriallisesti merkittävin linjanveto. Se on myös teoksen punainen lanka ja syvään juurtunut, tietoinen etiikka. Ihanuksen paikoin purevan kritiikin oikeuttaa hänen uskonsa ja rakkautensa tieteenalaansa; kritiikillään hän rakentaa ja hioo sitä niin kuin vain jotakin arvokasta rakennetaan ja hiotaan. Kritiikin läpi päästään nimittäin määrittelemään, missä on oppiriitojen repimän, historiallisten painolastien ja ulkopuolelta tulevien tahallisten väärinymmärrysten kuormittaman psykoanalyysin tehtävä tässä ajassa: ei menneisyyden traumojen ja kriisien ennallistamisessa vaan kokemushistorian läpikäymisessä ja nykyisessä tulkitsemisessä.

Tekstissään ”Onko pidättyvyys psykoanalyysin hyve” Ihanus hakee kiinnostavasti myös psykoanalyysin paikkaa positiivisen psykologian ja uusliberalistisen eetoksen epäpyhän yhteyden hallitsemassa yhteiskunnassa. Olisin toivonut tarkempaa taustoitusta hypylle psykologian ja psykoterapian humanisoinnista positiivisen psykologian ”just do it” -pöhinään – siis ehkä jonkinlaista kannanottoa siihen, missä muodossa tai kehitysvaiheessa psykoterapian ja humanismin liitto aiheeseen perehtyneen ja kaikenlaisia liittoja lähtökohtaisesti kannattavan kirjoittajan mielestä voisi saavuttaa parhaat tulokset.

Ensimmäisen osion vaikeimmin lähestyttäviksi jäävät hiukan yllättäen tarkkarajaisempia ja yleisempiä aiheita kuten pandemiaa ja virtuaaliahistusta käsittelevät tekstit, sillä niiden yhteys tekstien kokonaisuudesta hahmottuviin tieteidenvälisyyden, uteliaisuuden ja dialogisuuden punaisiin lankoihin tuntuu paikoin hataralta. Tarkempaa toimitustyötä taas jäin kaipaamaan sinänsä varsin kiinnostavasti naisten asemaa psykoterapian historiassa kuvaavas-

sa, koko kirjan aloittavassa tekstissä ”Kun Eurydike alkoi puhua...”. Itse olisin siivonnut tekstin lopusta ensijulkaisupaikkana toimineen lehden tekemiseen liittyvät huomautukset ja päättänyt toiseksi viimeisen kappaleen komeaan virkkeeseen: ”Eikä viimeistä sanaa ole vielä sanottu.” Perusteltua olisi mielestäni ollut myös siirtää Eurydike sivuun kirjan sisäheittäjän toimesta ja aloittaa teos sen tärkeimmän tematiikan esittelevästä tekstistä ”Kohti keskustelemaa psykoanalyysia”.

Kaikkiaan ”keskustelunavauksia” tekee teoksen ensimmäisenä osana juuri sen, mitä lupauksin: avaa lukijan tajuntaan dialogisen tilan, jossa lyhyet syötöt jäävät tekemään työtään – solmimaan erikoisia liittoja ja kenties kirvoittamaan oivalluksia.

Keskusteluja kirjallisuuden kanssa

Kirjan toinen, alun perin terapia-alan ammattilehdissä vuosina 1997–2022 julkaistuista kirja-arvioista koostuva osa kuvastaa mainiosti jokaisen kirja-arvioitsijan vapauden ja vastuun monikerroksisuutta: jo jokainen arvioitavaksi valittu kirja on kannanotto johonkin keskusteluun, jota itse arvio lopulta ainoastaan syventää. *Avauksissa* kirjavalinnat on onneksi tehty huolella.

Valittuja teoksia – väitöskirjoista artikkelikoelmiin ja tutkijaelämäkertoihin – yhdistää tietynlainen sisäänrakennettu dialogisuus, mikä avaa arvioitsijalle varsin hedelmällisen maaperän. Kun käsittelyssä oleva teos jo itsessään tuo maailmasta esiin alan opinkappaleista poikkeavan näkökulman, arvioitsijan ei tarvitse kuin liittyä mukaan sivuilta valmiiksi aukeavaan keskusteluun. Monissa tapauksissa vaikutelmaa vahvistaa sekin, että Ihanus arvioi teoksia, joiden kirjoittaja esittelee ja kommentoi jonkun tietyn tutkijan näkemyksiä, jotka taas ovat olleet (usein kriittinen) kannanotto aikansa tutkimusperinteeseen. Näin tapahtuu esimerkiksi Marco Concini kirjan *Sullivan revisited – Life and work* (2010) kohdalla: Ihanus onnistuu kieputtamaan keskusteluun niin kirjan kirjoittaja Concini kuin kirjan

aiheena olevan interpersoonallisen psykiatrian tienraivaaja Harry Stack Sullivanin ja lopulta sekä freudilaisen tradition että sille kriittisen uusfreudilaisen liikkeen. Myös Erich Frommian käsittelevien väitöskirjojen arvioissa onnistutaan käymään opinnäytteiden arvioijan, niiden kirjoittajien sekä niiden kohteena olevan tutkijan voimin vuosikymmenten ja oppialarajojen ylitse kurottavaa kriittistä keskustelua tieteen ja terapeuttisten käytäntöjen periaatteista ja tavoitteista.

Moniäänisyyden lisäksi Ihanuksen kirja-arvioissa ilahduttaa kunnioittavan vaativa katse käsittelyssä olevien teosten kirjallisiin ansioihin. Ihanuksen vankka kirjoittajatausta ja ilmeinen rakkaus kieleen tekevät hänestä varsin poeettis-orientoituneen arvioitsijan. Esimerkiksi toivoessaan arvioimaltaan kirjallisuudelta ”kokeellista, uskaliaasta ja kiehtovaa tutkimusproosaa” Ihanus tulee nostaneeksi luovan ja uudistavan kielen myös tieteellisen kirjoittamisen ytimeen. Ihanus myös kirjoittaa kuten opettaa. Kuvaus Peppi Sieversin väitöskirjasta ”Uskonnollisten ja hengellisten kysymysten käsittely suomalaisissa psykoterapioissa” (2016) ”luovalla tavalla hapuilevana” on lempeydessään suorastaan silityksenomainen ja tavoittaa käsittelmästäään tekstistä paitsi lopputuloksen myös pyrkimyksen ja potentiaalin. Brancha Ettingerin *Yhdessätuotanto* (2009) -teoksen arviossaan Ihanus puolestaan onnistuu muutamalla tarkoin valitulla sitaatilla osoittamaan todeksi väitteensä Ettingerin tekstin poeettis-teoreettisesta estetiikasta. Psykoanalyysia vain ohuesti tuntevan lukijan näkökulmasta arvio olisi tosin saattanut hyötyä omien peruskäsitteidensä kuten ”matriisisen transsubjektiviteetin” tarkemmasta avaamisesta.

Kirja-arvioiden sisällöllistä ja muodollista näkökulmaa laajentavat ilahduttavalla tavalla kirjallisuutta, kertomuksia ja terapiaa käsittelevien kirjojen arviot käytännön sovelluksineen. Erityisesti Eino Saaren kulttuurihistoriallisesti kiinnostavasta, miesten kosketuskokemuksia luotaavasta kirjasta *Miehen kosketus* (2020) Ihanus johtaa yksinkertaisia kirjallisuusterauttisia kosketusharjoituksia, jotka yhdis-

tettyinä Saaren omiin ajatuksiin varhaiskasvatuksen tunne- ja turvataitoharjoituksista rakentavat konkreettisia raameja maailmalle, jossa lempeä, kunnioittava kosketus olisi kaikkien ihmisryhmien oikeus ja velvollisuus.

Psyko-aloja kapeammin tunteva lukija saattaa jäädä useampia vuosikymmeniä vanhojen kirja-arvioiden kohdalla toivomaan jonkinlaista tästä hetkestä positioitua katsausta siihen, mikä arvioitavassa teoksessa tekee siitä ajankohtaisen juuri nyt tai kiinnostavan laajemmassa historiallisessa katsannossa – näin etenkin nopeasti eteenpäin porhaltaa neurotiedettä käsittelevien teosten kuten *Psyche and brain: The biology of talking cures* (2003) kohdalla. Muutoin toivomisen varaa jää lopulta lähinnä toimituksellisiin valintoihin ja viimeistelyyn. Kahden eri teoksen käsitteleminen samassa arviossa jää joissakin tapauksissa temaattisesta linkistä huolimatta perustelemattomaksi.

Toisinajattelijan tanssiinkutsu

Avauksia-teoksen kolmesta osiosta tärkeimmäksi nousee lopulta itseisarvoisesti viimeinen, eri psyko-aloja edustavien huippuasiantuntijoiden haastatteluista koostuva osio. Merkityksellinen se on jo häikäisevän kattauksensa vuoksi: ääneen pääsevät muiden muassa neuropsykoanalyysin alan uranuurtaja Mark Solms, psykoanalyysin alalla palkittu fysiologian professori Vittorio Gallese sekä soveltavan psykologian kotimainen tiennäyttäjät Liisa Keltikangas-Järvinen, joiden asiantuntemus puhuttelee yli kieli-, kulttuuri- ja oppialarajojen.

Moniäänisyyden ihanteen hengessä Ihanus on tehnyt osan haastatteluista parityönä kollegojensa kanssa, ja yhteen keskusteluista onnistuu ujuttautumaan jopa ylimääräinen haastateltava, haastattelun kohteena olevan asiantuntijan samalla alalla toimiva puoliso. Hänen kommenttiansa ottaminen mukaan lopulliseen tekstiin on kuin silmänisku lukijalle ja mitä suurimmassa määrin merkki samasta avoimuudesta maailmalle kuin mitä koko teos edustaa.

Haastatteluissaan Ihanus onnistuu yllättävällä tavalla lävistämään myös filosofian historiaa riivanneen vertikaalisen ja horisontaalisen tiedon ihanteiden välisen taistelun ja parittamaan riitapukarit. Tapa, jolla yksittäisissä asiantuntijahaastatteluissa lähdetään sukeltamaan syvyyksiin, on pystysuora, ja lähtöpaikkakin on pinnan sijaan jo ainakin kilometrin syvyydessä, mutta samalla formaatti ja konteksti pysyttelevät jääräpäisesti horisontaalisessa katsantotavassa, ja kirjan maltillinen sivumäärä puristaa asiantuntijoiden laveasta tietämyksestä timanteja.

Ilahduttavaa haastatteluja on lukea siksikin, että kirjan kolmanteen osioon mennessä lukija epäilee jo oppineensa tuntemaan kirjottajan. Kun kirjoittaja sitten viimein pääsee omien ajatustensa ja kirjallisten teosten kanssa käymiensä vuoropuhelujen jälkeen kaltaistensa uudistajien ja toisinajattelijoiden joukkoon, kokemus on eläytyvälle lukijalle kerrassaan katartinen.

Sisäänkirjoitetussa moniäänisyydessään ja poikkitieteellisyydessään haastattelut ikään kuin lopullisesti lunastavat aikaisempien osioiden lupaukset. Sinnikkäästi, haastattelu haastattelulta, Ihanus marssittaa esiin kognitiivisen ristiinpölyttäjän toisensa jälkeen, niin kuin yrittäisi järjestää psykoterapian hengelle tieteidenvälisiä sokkotreffejä: olisiko tästä peilisoluanalyysista mihinkään, entä mitäs sanoisit mindfulnessista? Lopputulos on silmiä avaava oodi omaa tieteenalaa koskevalle nöyryydelle ja poikkitieteelliselle uteliaisuudelle.

Haastatteluja – kuten laveassa mielessä koko teosta – leimaakin ennen muuta avoimuus eri näkökulmille. Tieteenalat ja näkökulmat pyörivät Ihanuksen kaleidoskoopissa epistemologisen kannanottona: totuus ei ole yksikkö vaan monikko – teos tuntuu sanovan, tieteessäkin – eikä sanakirja auta, jos ymmärrys kielijärjestelmästä puuttuu. Sitä, oman alansa kielijärjestelmää, *Avauksia* lähestyy niin monelta puolelta kuin taitaa, eikä sellainen teos voi olla mitään muuta kuin kulttuuriteko.

Lopulta lähestymisistä, avauksista ja näkökulmien piirileikistä muotoutuu hengästyttävän täysi mutta ihastuttavan ilmava kokonaisuus, joka tekee sen, mihin kirjallisuus voi parhaimmillaan yltyä – pakottaa panemaan sanakirjan pois, katsomaan yksityiskohdista yleiseen ja tietämyksestä ymmärrykseen.